

DRAGAN POTOČNIK

**ZGODOVINA AFRIKE
V SLOVENSKIH UČBENIKIH IN UČNIH NAČRTIH****THE HISTORY OF AFRICA
IN SLOVENIAN TEXTBOOKS AND CURRICULA****Izvleček**

Novi učni načrti za pouk zgodovine v osnovni in srednji šoli v Republiki Sloveniji so vnesli tako temeljne kot tudi izbirne vsebine, ki naj bi jih učitelji izbrali skupaj z učenci. V učnih načrtih je prvič večji poudarek tudi na neevropski zgodovini. Tudi zgodovini Afrike. Učenci bodo s poznavanjem zunaj evropske zgodovine znali bolj spoštovati različne kulture, vere, rase in skupnosti. Pouk zgodovine v slovenskih šolah postaja tako bolj življenjski in manj evropocentričen.

Ključne besede: zgodovina, Afrika, učbeniki, učni načrti, osnovna šola, srednja šola.

Abstract

New history curricula in elementary and secondary school in Republic of Slovenia have brought both basic and selective contents, which the teachers can select together with the pupils. For the first time in curricula, there is greater stress also on non-European history, including the history of Africa. Pupils will be able to obtain a deeper respect for various cultures, races, and communities through the knowledge of history outside of European history. History lessons in Slovenian schools therefore become livelier and less centred on Europe.

Keywords: history, Africa, textbooks, curricula, elementary school, secondary school.

ZGODOVINA AFRIKE V SLOVENSkih UČBENIKIH IN UČNIH NAČRTIH

Nove politične in družbene razmere, v katerih smo se Slovenci znašli po osamosvojitvi so zahtevale tudi korenite spremembe pouka zgodovine, in sicer v smislu razvoja in posodabljanja.

Šolska zgodovina je z reformami ostala splošno izobraževalni predmet, ki učencem posreduje temeljno in stvarno informacijo o človekovem razvoju, na drugi strani pa učencem predstavlja zgodovinski razvoj v vsej njegovi raznolikosti in protislovnosti, ne da bi mu karkoli prikriival, ne da bi ga utesnjeval v takšne ali drugačne nazorske in ideološke politične obrazce, a vendar tako, da ga svari pred enostranstvo, nestrpnostjo, napadalnostjo in ekskluzivizmom.¹

1. OSNOVNA ŠOLA

Čeprav je kurikularna prenova v letih 1996–1998 postavila dobre temelje za posodobljen pouk zgodovine, se je v praksi pokazalo, da je treba učne načrte posodobiti. Tako je bila leta 2006 imenovana nova komisija za posodabljanje učnih načrtov.²

Komisija je v predlog novega učnega načrta za osnovne šole vnesla tako temeljne kot tudi izbirne vsebine, ki naj bi jih učitelji izbrali skupaj z učenci. V učnem načrtu je okoli 75 % vsebin obveznih, do 25 % pa je takšnih, ki jih učitelj izbira skupaj z učenci, glede na njihov interes in po svoji strokovni presoji. Učni načrt je zasnovan kronološko in tematsko. Med cilji so še posebej poudarjeni, da bo učenec znal razvijati razumevanje in spoštovanje različnih kultur, ver, ras in skupnosti. Prvič pa je večji poudarek tudi na neevropski zgodovini. Vendar le v izbirnih temah.

S takim pristopom dobijo učenci poleg temeljnega znanja v obveznih vsebinah tudi znanja izbirnih vsebin, ki dodatno osvetlujejo teme, ki jih do sedaj učenci niso mogli spoznati. Zgodovina postaja bolj življenjska in manj evropocentrična.

V osnovni šoli se zgodovina zunaj Evrope obravnava v 7., 8. in v 9. razredu. Snov se obravnava od življenja prvih človeških skupin do najvažnejših dogodkov današnjega dne.

Obvezne in izbirne teme v sedmem razredu

Zgodovina se v sedmem razredu obravnava kronološko: od najstarejših človeških skupin do konca srednjega veka (do konca 15. stoletja). V tem dolgem obdobju, ko je predstavljal islamski svet skupaj s Kitajsko vodilno civilizacijo na svetu, se v učnem načrtu namenja neevropski zgodovini večjo pozornost s prvimi visokimi kulturami.

Teme se obravnavajo primerjalno v obveznih in izbirnih vsebinah.³ Učitelj se skupaj z učenci odloči, katere teme bodo obravnavali od izbirnih.

1 Peter Vodopivec, K razpravi o novi vsebinski zasnovi zgodovine v šoli. V: Zgodovinski časopis. Letnik 45, št. 1, 1991, str. 120.

2 Predlog učnega načrta za zgodovino v osnovni šoli je pripravila delovna skupina za posodabljanje učnih načrtov zgodovine v sestavi Vojko Kunaver, dr. Dragan Potočnik, Bernarda Gaber, mag. Andreja Šifrer, dr. Aleš Gaber, Marjan Rode, Elissa Tawitian in mag. Jelka Razpotnik.

3 Predlog učnega načrta zgodovine za osnovno šolo, september 2007. Delovno gradivo je pripravila že omenjena delovna skupina za posodabljanje učnih načrtov zgodovine v osnovni šoli. Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli, 2008, http://www.zrss.si/doc/ZGO_UN_ZGODOVINA_OS%20doc%20popravki.doc (22. 10. 2008).

Med obvezne teme sodijo:

1. Prazgodovinski ljudje.⁴
2. Stari Egipt in civilizacije rodovitnega polmeseca.
3. Stara Grčija.
4. Rimska država.
5. Srednji vek – oblikovanje kulturne in politične podobe Evrope.

Izbirne teme so naslednje:

1. Prazgodovina na Slovenskem.
2. Umetnost prazgodovinskih ljudi.
3. Stara Indija, Kitajska, Amerika.
4. Antična kultura.
5. Antično gospodarstvo.
6. Antični vsakdanjik.
7. Sredozemlje – prostor sodelovanja in nasprotij med kulturami.
8. Kulturna podoba neevropskih ljudstev.

Iz zapisanega lahko ugotovimo, da je druga obvezna tema namenjena obravnavi starega Egipta, torej prostoru Afrike. Tema se obravnava primerjalno s prostorom Mezopotamije in zajema obravnavo tako družbene, politične podobe starega Egipta, do vsakdanjega življenja ljudi, vere, znanosti in kulturnih značilnosti. Učne vsebine so naslednje: Država in ljudje; Vera in znanje in Kulturne značilnosti najstarejših civilizacij.

Med izbirnimi temami je zlasti pomembna tema Stara Indija, Kitajska in Amerika, ki obravnava neevropske civilizacije. V tem sklopu se obravnavajo druge, oddaljene civilizacije. Učenci bodo tako spoznali njihov prispevek k razvoju skupnih znanj človeštva. Spoznajo pa tudi temeljne družbene in verske značilnosti neevropskih civilizacij.

Pri obravnavi srednjega veka sta na voljo dve izbirni temi, ki obravnavata zunaj evropsko zgodovino. To sta: Sredozemlje – prostor sodelovanja in nasprotij med kulturami; Kulturna podoba neevropskih ljudstev. Pri prvi temi se obravnavajo naslednje učne vsebine: Stičišče civilizacij: Franki, Arabci, Bizanc; Islam in križarji; Osmanski imperij in Evropa. Pri temi Kulturna podoba neevropskih ljudstev se obravnavajo naslednje vsebine: Indija je gospodarski in kulturni posrednik med Evropo in Kitajsko; Marko Polo približa Kitajsko Evropi; Svetovna mongolska država; Kultura ameriških staroselcev.

V tem sklopu se obravnavajo druge, oddaljene civilizacije. Učenci bodo tako spoznali njihov doprinos k razvoju skupnih znanj človeštva. Spoznajo pa tudi temeljne družbene in verske značilnosti neevropskih civilizacij.

Obvezne in izbirne teme v osmem razredu

Zgodovina se v osmem razredu obravnava kronološko od konca srednjega veka do konca 19. stoletja.

Obvezne teme so:

1. Meje znanega sveta se razširijo. Ta obvezna tema se deli na naslednje učne vsebine:⁵
 - Vzroki za začetek odkritij.
 - Veliki raziskovalci in njihova odkritja.
 - Posledice odkritij.

⁴ Vsaka učna tema se deli na učne vsebine, ki so hkrati tudi naslovi učne ure. Navajam le tiste učne vsebine, kjer se obravnavajo vsebine iz neevropske zgodovine.

⁵ Izjemoma navajam učne vsebine, ker se tema Meje znanega sveta se razširijo posredno loteva tudi Afrike z učno vsebino: Trgovina s sužnji.

- Trgovina s sužnji.
- Pomembni umetniki in znanstveniki iz obdobja humanizma in renesanse.
- Značilnosti renesančne umetnosti.
- Humanizem in renesansa v vzhodnoalpskem prostoru.
- 2. Spremenjena politična in verska podoba Evrope.
- 3. Od fevdalne razdrobljenosti do konca starega reda.
- 4. Vzpon meščanstva.

Izbirne teme:

1. Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike. Učne vsebine:
 - Po Livingstonovi poti v osrčje Afrike.
 - Tadž Mahal se na ogled postavi.
2. Nov pogled na svet in človeka.
3. Življenje v osmanski državi.
4. Reformacija v Evropi.
5. Kmečki upori.
6. Novoveški vladarji in njihove države.
7. Barok.
8. Koliko je nastanek ZDA spodnesel stari red?
9. Francija pred revolucijo.
10. Prve kapitalistične velesile.
11. Reševanje delavskega vprašanja.
12. Izumi, ki so spremenili življenje ljudi.
13. Otroštvo in družina v 19. stoletju.
14. Umetnost v 19. stoletju.

Med izbirnimi temami je zlasti pomembna tema Potovanje v skrivnostne kraje Azije in Afrike, kjer se s temo Po Livingstonovi poti v osrčje Afrike prvič obravnava tudi zgodovina črne Afrike.

Pri učni temi Potovanje v skrivnostne kraje Afrike: Po Livingstonovi poti v osrčje Afrike je avtor prispevka⁶ zapisal naslednjo vsebino, ki je predstavljena v nadaljevanju.

Afrika v srednjem veku

Zmotno je bilo razmišljanje, ki je bilo dolgo časa razširjeno v Evropi, da je afriška zgodovina skromna in da ni primerljiva z evropsko ali azijsko. Tudi v Afriki so že od antičnih časov dalje obstajale države. Ena najmočnejših v svetovni zgodovini je bila egiptovska, ki je močno vplivala tudi na kraje južno od Sahare.

V času evropskega srednjega veka je za zgodovino Afrike zelo pomembno širjenje islama. Tako so Arabci osvojili predele današnjega Egipta že sredi 7. stoletja, kmalu pa se je islam razširil z osvajanji ali trgovino tudi preko Sahare. Trgovci so po čezsaharskih poteh prinašali v črno Afriko sol, železo, baker, tkanine. Iz črne Afrike pa so tovorili zlato, sužnje, slonovino, začimbe. Na področju zahodne in osrednje Afrike je bilo v tem času več mogočnih držav. Ena takih je bilo kraljestvo Gana. Najpomembnejše gansko blago je bilo zlato. Med današnjim Senegalom in državo po imenu Niger so bili namreč rudniki zlata. Kljub temu, da so ganski vladarji veljali za zelo bogate, pa si kralji niso gradili mogočnih palač kot je to bilo v navadi npr. v Aziji. Nasledstvo te mogočne države je od 13. stoletja dalje nadaljevalo kraljestvo Mali. Islam se je v tem času že močno utrdil.

⁶ Dr. Dragan Potočnik je soavtor učbenika Zgodovina za 8. razred in avtor vsebin neevropske zgodovine v učbenikih od 7. do 9. razreda ter tudi za drugi letnik srednjih šol.

Najbolj znano mesto tega časa na tem prostoru je bil Timbuktu. Razcvet države je privabil številne islamske učenjake, zdravnike in verske voditelje.

Afrika v obdobju med leti 1500 in 1800

V tem obdobju je na prostoru južno od Sahare obstajalo več pomembnih afriških kraljestev. Gospodarstvo je temeljilo na kmetijstvu in trgovini. Islam, ki je na severu in zahodu Afrike že dobro utrjen, se je s trgovino širil na vzhodno obalo. V tem času so predvsem Portugalci in Nizozemci na tleh Afrike začeli ustanavljati trgovinske postojanke in tudi že prve kolonije. V zgodnjem 16. stoletju se je začela trgovina s sužnji, ki je imela za razvoj Afrike dramatične posledice. Notranjost Afrike pa je bila Evropejcem še ob koncu 18. stoletja skoraj povsem neznana.

Po mogočnih kraljestvih Gana in Mali predstavlja kraljestvo Songaj tretje mogočno kraljestvo na področju Zahodne Afrike. Obstajalo je v srednjem delu reke Niger in sicer od začetka 14. stoletja pa vse do konca 16. stoletja (1591), ko je padlo pod oblastjo maroških osvajalcev. V času največjega razcveta so nadzorovali večino trgovskih poti čez Saharo in kmalu zavzeli tudi mrežo trgovskih mest kot so Timbuktu, Gao in Jenne. Ta mesta pa niso bila le trgovska središča, ampak so že zgodaj predstavljala tudi pomembna islamska izobraževalna središča. Poleg kraljestva Songaj je v tem času cvetelo tudi kraljestvo Benin, ki je obsegalo večino današnje Nigerije. To kraljestvo se je že zgodaj razvilo v središče trgovine s sužnji. V poročilih lahko preberemo, da so pri obrednih slavjih žrtvovali tudi tisoč sužnjev. V umetnosti je kraljestvo znano po bronastih reliefih in kipih. Zahodno od reke Niger je bilo kraljestvo Ojo. Tako kot Benin je tudi to kraljestvo znano po izdelkih iz bronu in gline. Nekoliko kasneje pa je na tem območju obstajalo še mogočno Dahomejsko kraljestvo. V začetku 18. stoletja je prav dahomejski kralj Agaja postal glavni oskrbovalec sužnjev za prekomorsko trgovino s sužnji.

V tropškem delu Afrike, kjer so pogoji za življenje slabi so ljudje živeli zelo preprosto, v plemenih. Ukvarjali so se z lovom, nabiralništvom in ribolovom. Kljub težkim pogojem za življenje pa so tudi v tem delu obstajala kraljestva, ki pa so bila manjša in manj pomembna.

V južnem delu Afrike je bilo okoli leta 1400 najpomembnejše mesto Veliki Zimbabve, ki je bilo gospodarsko, politično in versko središče velike države. Južni del Afrike so sredi 17. stoletja zasedli Nizozemci, ki so tam ustanovili svojo trgovsko postojanko. Konec tega stoletja so se nizozemskim naseljencem pridružili še francoski naseljenci in postopoma se je izoblikoval enotni narod naseljencev, ki jih imenujemo Buri. Ti so že kmalu razvili svojo kulturo in tudi svoj jezik. Najpomembnejše mesto na tem območju je bil Cape Town, ki je predstavljal najpomembnejše pristanišče na poti med Evropo in Indijo.

Vzhod Afrike je bil v tem obdobju v celoti pod islamsko nadvlado, razen krščanskega kraljestva v Etiopiji, ki pa je v tem času doživelo obdobje slabljenja. Muslimanski trgovci so v te kraje prinašali ne le vero, ampak tudi arabski jezik, skrbeli pa so tudi za šole, izobrazbo in umetnost. Na območju Čadskega jezera je od 9. pa vse do 19. stoletja obstajala država Kanem Bornu. Predstavljala je stičišče med zahodnoafriškimi državami in jugom Afrike, virom ujetnikov za trgovino s sužnji.

Prihod belcev

V zgodnjem 15. stoletju so Portugalci ustanavljali na afriški obali prve trgovske postojanke. Vse to z namenom, da najdejo morsko pot do Indije. To jim je ob koncu tega stoletja tudi uspelo. Že kmalu pa jih je privabila tudi notranjost črne celine. Portugalski osvajalci so hlepeli predvsem po zlatu, slonovini, lesu. Že kmalu pa je začela cveteti trgovina

s sužnji, ki se je razširila zaradi tega, ker so v novo odkritih delih sveta potrebovali delovno silo za delo na poljih. Portugalcem so se kmalu pridružili Nizozemci, Francozi, Angleži in tudi Danci, ki skupaj z domačimi vladarji sodelovali pri najbolj sramotni trgovini v zgodovini človeštva. Tako so med leti 1500 in 1800 iz Afrike prodali okoli 20 milijonov ljudi kot sužnje.

Evropski raziskovalci

Pravo odkritje Afrike se je zgodilo šele v 19. stoletju. Takrat so se namreč najbolj drzni upali odpraviti tudi v notranjost. Nad lepoto so bili navdušeni. Ker pa je na te pogumne popotnike prežalo veliko nevarnosti, od tropskih bolezni do afriških živali, je odkrivanje potekalo počasi. Gotovo najbolj znan raziskovalec Afrike je Anglež Livingstone, ki je leta 1841 prišel v južno Afriko kot misijonar.⁷

Raziskoval je ozemlje v južni in srednji Afriki, leta 1855 je odkril Viktorijine slapove na Zambeziju in 1856 kot prvi raziskovalec prepotoval Afriko od zahoda do vzhoda. Prav tako Anglež je bil tudi Stanley, ki je raziskoval osrednjo Afriko in kot novinar pisal o lepotah jezer na Jezerskem višavju. Mungo Park je raziskoval območje zahodne Afrike in kot prvi raziskal in opisal tok reke Niger. Pomemben pa je bil tudi slovenski misijonar Ignacij Knoblehar, ki je deloval v današnjem Sudanu. Kot eden prvih raziskovalcev je potoval po reki Nil južno od današnjega glavnega mesta Sudana Khartuma. Odkrivanju raziskovalcev je v drugi polovici 19. stoletju sledila kolonizacija te celine.

Obvezne in izbirne teme v devetem razredu

Zgodovina v zadnjem, devetem razredu osnovne šole obravnava dogajanja v 20. in 21. stoletju.

Obvezne teme:

1. Politične značilnosti 20. stoletja. Učne vsebine:
 - Svet v začetku 20. stoletja.
 - Prva svetovna vojna in mirovne pogodbe po vojni.
 - Kriza demokracije in vzpon diktatur in totalitarizmov.
 - Druga svetovna vojna.
 - Blokovsko razdeljeni svet.
 - Dekolonizacija tretjega sveta.
 - Povezovanje Evrope in Evropska skupnost.
2. Gospodarske spremembe v 20. in 21. stoletju.
3. Slovenci v 20. in 21. stoletju.

Izbirne teme:

1. Od telegrafa do interneta.
2. Spreminjanje vsakdanjika v 20. stoletju.
3. Vojne v 20. in 21. stoletju.

V devetem razredu je obvezna tema: Politične značilnosti 20. stoletja namenjena neevropski zgodovini. V sklopu teh vsebin se učna ura Dekolonizacija tretjega sveta namenja osvoboditvi afriških in tudi azijskih držav od kolonialne oblasti.

7 Joseph Ki-Zerbo, History of Africa, Ljubljana, 1974.

2. SREDNJA ŠOLA

Zgodovina je v programu gimnazije obvezni učni predmet v skupnem obsegu 280 ur.⁸ Tudi v tem programu je nekaj ur namenjeno neevropski zgodovini.

1. letnik

V 1. letniku gimnazij se vsebine neevropske zgodovine obravnavajo pri naslednjih izbirnih temah:

1. Izbirna tema: Stičišča kultur, kjer se obravnavajo naslednje vsebine:
 - Gospodarski, družbeni, politični in kulturni razvoj.
 - Indija (dravidska, vedska civilizacija).
 - Kitajska od dinastije Šang do dinastije Čin.
 - Amerika.
2. Stiki med civilizacijami z naslednjimi vsebinami:
 - Trgovski stiki.
 - Izmenjava idej.
 - Vojne.
3. Izbirna tema: Od prvih umetnikov do prvih znanstvenikov. Znotraj tega sklopa tem se obravnavajo vsebine starega Egipta. Podobno kot v osnovni šoli se tema obravnava primerjalno z drugimi starimi kulturami.

Dijaki pri obravnavi teh neevropskih vsebin primerjajo in opišejo značilnosti gospodarskega, družbenega, političnega in kulturnega razvoja izbranega območja oziroma izbranega ljudstva. Sklepajo o obsegu in načinih kulturnih stikov med različnimi območji in ljudstvi ter raziščejo in predstavijo dokaze o obstoju kulturnih stikov med različnimi območji in ljudstvi.

2. letnik

V drugem letniku zgodovine se zgodovina neevropskih narodov obravnava pri naslednji obvezni temi: Srednjeveška kolonizacija, velika geografska odkritja.

Znotraj te teme se obravnavajo naslednje vsebine (nekatero se posredno dotikajo tudi zgodovine Afrike):

- Srednjeveška kolonizacija.
- Ali so Evropejci odkrili preostali svet?
- Pomembna geografska odkritja in oblikovanje kolonialnih imperijev.
- Menjava dobrin in idej.
- Trgovina s sužnji.

Bolj konkretno se obravnavajo vsebine neevropske in še posebej zgodovine Afrike pri izbirni temi z naslovom: Stičišča kultur. Vsebine so naslednje: Rusija, Vikingi, Arabci, Bizanc, Mongoli, Osmani, Črna Afrika, Kitajska, Amerika, Japonska, Indokitajska.

Ključni koncepti in ideje pri teh vsebinah so odnosi z zahodnim svetom, civilizacija, kultura, umetnost in religija.

⁸ V vsakem letniku je po 70 ur oziroma dve uri tedensko. Učni načrt za zgodovino v gimnaziji (280 ur), 2008, http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/media/pdf/ucni_nacrti/UN_ZGODOVINA_280_UR_gimn.pdf (9. 9. 2010).

Črna Afrika

Edino poglavje, ki je namenjeno Črni Afriki je med izbirnimi temami v drugem letniku. Za pomoč učiteljem navajam vsebino, ki bi se morala obravnavati pri obravnavi Črne Afrike.

V obdobju zrelega in poznega srednjega veka, ko so v Aziji doživljale razcvet islama, kitajska in številne druge kulture, je tudi Afrika doživljala svojo zlato dobo. Za razliko od azijskega kontinenta, na področju Afrike ne zasledimo večjih kulturno-zgodovinskih spomenikov. Prav zaradi tega je bilo v Evropi dolgo časa razširjeno mišljenje, da je afriška zgodovina skromna in da ni primerljiva z evropsko ali azijsko. Toda, tudi v Afriki so že od antičnih časov dalje obstajale države. Ena najmogočnejših v svetovni zgodovini je bila egiptovska, ki je močno vplivala tudi na kraje južno od Sahare.

Območje zahodne Afrike

V času evropskega srednjega veka je za zgodovino Afrike zelo pomembno širjenje islama. Tako so Arabci osvojili predele današnjega Egipta že sredi 7. stoletja, kmalu pa se je islam razširil z osvajanji ali trgovino tudi preko Sahare. Trgovci so po čezsaharskih poteh prinašali v črno Afriko sol, železo, baker, tkanine. Od tam pa so tovorili zlato, sužnje, slonovino, začimbe. Na področju zahodne in osrednje Afrike je bilo v tem času več mogočnih držav. Za najstarejšo črno afriško državo velja kraljestvo Gana. Območje te srednjeveške afriške države ni bilo enako ozemlju današnje države Gane, ampak se je razprostirala od Atlantika pa skoraj vse do karavanskega središča Timbuktu ob zgornjem toku reke Niger. Ko se je leta 1957 nekdanja britanska kolonija Obala zlata osamosvojila, si je v znamenje občudovanja nekdanje veličine kraljestva Gane, izbrala ime po tej srednjeveški mogočni kraljevini.

Na obsežnem ozemlju kraljevine so živela različna plemena, ki so se ukvarjala z ovčerejo in poljedelstvom. Deželo so pogosto imenovali Uagadugu – dežela ovčjih čred. Podnebje na območju podsaharske Afrike je namreč precej vlažno in primerno tako za poljedelstvo kot tudi za ovčerejo. Bolj pomembna od kmetijstva je bila trgovina. Širno območje kraljestva je zavzemalo tudi območja na robu Sahare, kjer so bila številna trgovska mesta. Tja so prihajale trgovske karavane in prinašale blago s področja Sredozemlja. Glavno gansko blago pa je bilo zlato. Kraljestvo je namreč najbolj znano po imenu Dežela zlata. Med današnjim Senegalom in državo po imenu Niger so bili številni rudniki zlata. Arabski popotnik in pisec Ibn Haukal, ki je tod potoval sredi 10. stoletja, je o ganskem vladarju zapisal: »Kralj Gane je najbogatejši mož na svetu.« Tudi v kasnejših arabskih zapisih lahko preberemo, da so kralji kraljestva Gane neizmerno bogati. Kljub bogastvu pa so ostanki kraljestva zelo skromni.

Bogastvo kraljestva je privabljal tudi posameznike (misijonarje), ki so začeli tod širiti islam. Največjo nevarnost so predstavljali Almoravidi, mavrsko-španska dinastija, ki je ob koncu 11. stoletja združila severno Afriko in muslimansko Španijo v enotno državo. Sredi 11. stoletja so Almoravidi začeli versko vojno, prodrli so proti severu in ustanovili novo prestolnico Marakeš, ki se nahaja v današnjem Maroku. Po krvavih bojih so leta 1076 zavzeli gansko trgovsko središče Kumbi Saleh na jugu današnje Mavretanije. Čeprav so Almoravide kmalu pregnali, pa Gana ni mogla več doseči nekdanje slave in moči. Sredi 13. stoletja je bila dokončno podjarmljena.

Za naslednico mogočnega ganskega kraljestva velja država Soso. Ustanovili so jo Soninkejci, trgovci, ki so pred tem ustanovili tudi Gano. Kraljevina se je razcvetela v 11. in 12. stoletju. Soninkejski vladarji so bili animisti in odločni nasprotniki islama, ki se je v tem času že močno utrdil tudi na območju južno od Sahare. Že pred 13. stoletjem pa je

tod nastala tudi skromna kraljevina Manding ali Mali. Sestavljena je bila iz plemenskih skupnosti in manjših kraljestev. Najvažnejše plemenske skupnosti so vodile družine, ki so bile znane po umetnosti lova in magije. Soninkejci, ki so veljali za odlične trgovce, so prihajali na njihovo ozemlje predvsem zaradi trgovine z zlatom. Tudi zato je Manding dobil kmalu pomembno gospodarsko vlogo. Prav ekonomska moč jim je že kmalu omogočila, da so se povsem osvobodili vedno večje prevlade sosednjega kraljestva Soso.

Mali, ki je ležal ob zgornjem toku reke Niger in so ga ustanovili Mandingi, je doživel največji razcvet v času kralja Sundžata, ki je vladal v prvi polovici 13. stoletja. Legenda o velikem vladarju pravi, da se je bolni vladarjevi ženi rodil bolni sin, ki se je vse do sedmega leta plazil po vseh štirih. Ime mu je bilo Sundžata ali Mari Džata, kar pomeni »malijski lev«. Nekega dne se je Sundžata, naveličan nasilja sosojskega vladarja in ob pogledu na revščino svoje domovine, odločil, da bo pomagal svoji deželi. Prosil je za železno palico, da bi se lahko dvignil na noge. Palica se je pod njegovo težo zvila, ne da bi se zlomila. Z drugo in tretjo se je zgodilo prav tako. Nazadnje so mu dali žezlo njegovega očeta. Ko se je naslonil na kraljevski simbol, se je Sundžata končno postavil pokonci. Začela se je bogata zgodovina dežele Mandingov. Sundžata je ves čas svoje vladavine državo Mandingov povečeval, bogatil in jo tudi poenotil. Ko je leta 1255 umrl je zapustil za seboj mogočno državo, ki je bila stabilna in bogata. Njegov naslednik kralj po imenu Mansa Ouli je nadaljeval njegovo delo. Imperij se je še naprej širil in bogatel. Z ogromnim spremstvom se je ta vladar odpravil tudi na romanje v Meko, da bi tako deželo še bolj utrdil v islamu. Sužnji so bili v tistem času sestavni del družine, ki so ji pripadali in so včasih tudi nasledili svoje gospodarje. To se je zgodilo leta 1285, ko je zavladal kralj Sokoura, ki je bil suženj te kraljevske hiše. V času vladanja kralja Kankou Moussa (1312–1337) je Mali obsegal ogromno ozemlje od Atlantskega oceana pa vse do ozemlja današnjega Čada, okrog 2500 kilometrov v notranjost. Nastala so številna karavanska središča prek saharske trgovine. Med temi središči so bili najbolj pomembni Timbuktu, Jenne in Oualata. Razcvet države je privabil številne islamske učence, zdravnike in verske voditelje. Leta 1324 se je kralj Kankou odpravil v Meko. Njegovo potovanje, ki je trajalo 18 mesecev je spremljalo kar deset tisoč mož. Mogočna odprava je ponesla slavo kraljestva tudi v arabski in evropski prostor.

Od 14. stoletja dalje deželo vse bolj slabijo prepiri glede nasledstva. Postopoma so se deli ogromnega imperija osamosvojili. Timbuktu so osvojila sosednja ljudstva. Imperij je razpadel. Vse bolj mogočno je postalo kraljestvo Songai. V spomin na mogočno kraljestvo Mali je francoski Sudan leta 1960, ko je dobil neodvisnost, prevzel ime Mali.

Afrika v obdobju med leti 1500 in 1800

V tem obdobju je na prostoru južno od Sahare obstajalo več pomembnih afriških kraljestev. Gospodarstvo je temeljilo na kmetijstvu in trgovini. Islam, ki je na severu in zahodu Afrike že dobro utrjen, se je s trgovino širil na vzhodno obalo. V tem času so predvsem Portugalci in Nizozemci na tleh Afrike začeli ustanavljati trgovinske postojanke in tudi že prve kolonije. V zgodnjem 16. stoletju se je začela trgovina s sužnji, ki je imela za razvoj Afrike dramatične posledice. Notranjost Afrike pa je bila Evropejcem še ob koncu 18. stoletja skoraj povsem neznana.

Po mogočnih kraljestvih Gana in Mali predstavlja kraljestvo Songaj tretje mogočno kraljestvo na področju Zahodne Afrike. Obstajalo je v srednjem delu reke Niger in sicer od začetka 14. stoletja pa vse do konca 16. stoletja (1591), ko je padlo pod oblastjo maroških osvajalcev. V času največjega razcveta so nadzorovali večino trgovskih poti čez Saharo in kmalu zavzeli tudi mrežo trgovskih mest kot so Timbuktu, Gao in Jenne. Ta mesta pa niso bila le trgovska središča, ampak so že zgodaj predstavljala tudi pomembna islamska izobraževalna središča. Poleg kraljestva Songaj je v tem času cvetelo tudi

kraljestvo Benin, ki je obsegalo večino današnje Nigerije. To kraljestvo se je že zgodaj razvilo v središče trgovine s sužnji. V poročilih lahko preberemo, da so pri obrednih slavnih žrtvovali tudi tisoč sužnjev. V umetnosti je kraljestvo znano po bronastih reliefih in kipih. Zahodno od reke Niger je bilo kraljestvo Ojo. Tako kot Benin je tudi to kraljestvo znano po izdelkih iz brona in gline. Nekoliko kasneje pa je na tem območju obstajalo še mogočno Dahomejsko kraljestvo. V začetku 18. stoletja je prav dahomejski kralj Agaja postal glavni oskrbovalec sužnjev za prekomorsko trgovino s sužnji.

V tropskem delu Afrike, kjer so pogoji za življenje slabi, so ljudje živeli zelo preprosto, v plemenih. Ukvarjali so se z lovom, nabiralništvom in ribolovom. Kljub težkim pogojem za življenje pa so tudi v tem delu obstajala kraljestva, ki pa so bila manjša in manj pomembna.

V južnem delu Afrike je bilo okoli leta 1400 najpomembnejše mesto Veliki Zimbabve, ki je bilo gospodarsko, politično in versko središče velike države. Južni del Afrike so sredi 17. stoletja zasedli Nizozemci, ki so tam ustanovili svojo trgovsko postojanko. Konec tega stoletja so se nizozemskim naseljencem pridružili še francoski naseljenci in postopoma se je izoblikoval enotni narod naseljencev, ki jih imenujemo Buri. Ti so že kmalu razvili svojo kulturo in tudi svoj jezik. Najpomembnejše mesto na tem območju je bil Cape Town, ki je predstavljal najpomembnejše pristanišče na poti med Evropo in Indijo.

Vzhod Afrike je bil v tem obdobju v celoti pod islamsko nadvlado, razen krščanskega kraljestva v Etiopiji, ki pa je v tem času doživelo obdobje slabljenja. Muslimanski trgovci so v te kraje prinašali ne le vero, ampak tudi arabski jezik, skrbeli pa so tudi za šole, izobrazbo in umetnost. Na območju Čadskega jezera je od 9. pa vse do 19. stoletja obstajala država Kanem Bornu. Predstavljala je stičišče med zahodnoafriškimi državami in jugom Afrike, virom ujetnikov za trgovino s sužnji.

Zanimivosti: Stare kulture Afrike – Kraljestvo Mosijev

Med zavojem reke Niger in gozdom na jugu, kjer je bolj vlažno podnebje kot v sudanski regiji, so se v začetku 1. tisočletja naselili Mosiji. Ob naselitvi so se pomešali z lokalnim prebivalstvom. Vse do 13. stoletja o dogajanju na tem območju ni pisnih virov, saj arabski popotniki, ki so nam posredovali zapise s področja Zahodne Afrike, na to območje niso prišli. Za razjasnitev zgodovine Mosijev se je tako treba nasloniti na ustne vire, tradicijo, mite in legende. Dežela Mosijev je bila že od 12. stoletja razdeljena na več kraljestev. Najpomembnejše med njimi je bilo kraljestvo Ouagadougou. Glavno mesto današnje Burkine Faso se nahaja na območju te kraljevine in je od nje prevzelo tudi ime. Kljub neenotnosti so imela ta kraljestva mnogo skupnega (jezik, kulturo, podobno politično in družbeno organizacijo). Pred zunanjo nevarnostjo (Malijski, Songhajski imperij) pa so nastopili enotno.

Mosiji niso bili znani kot trgovci, ki bi potovali po transsaharskih poteh, zato je bilo na območju njihovih kraljestev zaznati le malo tujih vplivov. Islam se dolgo ni uveljavil. Mosiji so ostali zvesti animizmu, poljedelstvu in živinoreji. Vdanost vladarju, imenovanem morho naba se je kazala tako, da so si moški na obrazu, od senc do brade, zarezali simetrične brazgotine. Te vreznine niso predstavljale le izraz vdanosti, ampak so bile te osebe tudi pod zaščito morho nabe. Kljub kasnejši francoski zasedbi Zahodne Afrike se je na območju najpomembnejše kraljevine Ouagadougou vse do danes ohranil edinstven obred. Potomec starodavnih vladarjev še vedno živi v skromni mosijski kraljevi palači v glavnem mestu Burkine Faso. Mosijski kralj brez kraljestva, najstarejše kraljeve dinastije na svetu, se vsak petek zjutraj pokloni spominu nesrečne ljubezni enega izmed njegovih kraljevih prednikov. Pred približno štiri sto leti je ljubljena žena takratnega mosijskega kralja odšla obiskat starše v bližnje mesto. Med obiskom je zbolela in umrla. Nihče ni upal povedati žalostne novice kralju. V upanju, da se bo vrnila, je kralj potrpežljivo čakal.

Nazadnje se je odločil, da se bo odpravil sam poiskat ljubljeno ženo. Naročil je naj mu osedlajo konja. Ko je konja zajahal, so ga dvorjani začeli prepričevati naj ne gre na pot, saj je prenevarno zaradi divjih živali in razbojnikov. Hkrati pa so ga tolažili, da se bo ljubljena gotovo vrnila. Vladar se je vdal volji dvorjanov, toda vsak petek je ukazal osedlati konja in vedno znova so mu preprečili, da bi odjahal. V spomin na ta žalostni dogodek so tudi vsi njegovi nasledniki nadaljevali s to tradicijo. V času miru, vojne, blaginje, lakote, kolonialnega nasilja so se in se še vedno, mosijski vladarji vsak petek odpravljajo na namišljeno iskanje večne ljubezni.

3. letnik

V tretjem letniku se obravnava zgodovina 19. stoletja. Posredno se zgodovina Afrike obravnava v obvezni temi z naslovom: Nemirne vode: od nacionalnih gibanj do prve svetovne vojne. Vsebina je naslednja:

- Tekmovanje med državami in odkrivanje »neodkrita sveta«.
- Temelji imperializma in kolonialna politika.
- Delitev sveta in posledice kolonializma.

Tudi v tretjem letniku se obravnavajo izbirne vsebine z naslovom Stičišča kultur, kjer se obravnavajo naslednje vsebine Daljni vzhod, Severna in Latinska Amerika v 19. stoletju.

4. letnik

V četrtem letniku se obravnava zgodovina 20. stoletja. Posredno se zgodovina Afrike obravnava v obvezni temi z naslovom: Sodelovanje in konflikti v 20. stoletju. Znotraj te teme se obravnava vsebina z naslovom: Spremembe in povezovanja po svetu (Afrika, Azija, Latinska Amerika). Posredno pa se obravnava tudi pri izbirni temi: Migracije prebivalstva v temi z naslovom: Ekonomske migracije v Evropi in po svetu.

Zaključek

V primerjavi s starimi učnimi načrti lahko ugotovimo, da je v novih učnih načrtih za zgodovino v Sloveniji več učnih vsebin namenjenih obravnavi neevropske zgodovine. Tudi zgodovini črne Afrike. Cilji obravnave vsebin neevropske zgodovine so: da dijaki spoznajo značilnosti gospodarskega, družbenega, političnega in kulturnega razvoja neevropskih območij oziroma kultur ter da razvijajo pozitiven odnos do spoštovanja različnosti in drugačnosti ver, kultur, oziroma, da spoznajo pomen multikulturalnosti in medkulturnega dialoga in strpnosti.

V Sloveniji smo že v začetku sedemdesetih let 20. stoletja dobili prevod knjige Zgodovina Afrike avtorja Josepha Ki-Zerbo. Prav po njegovi zaslugi smo dobili izčrpno in izjemno kvalitetno študijo o Afriki. Študija je pomagala, da so se lahko nepoznavalci zgodovine Afrike prepričali, da ima tudi črni kontinent bogato in raznoliko zgodovino.

Viri in literatura

- Michael W. Apple, *Educating the »Right« Way*, Routledge, New York-London, 2008.
 Carr Edv. Hallet: *What is hystory* Penguin Books, Harmondsworth, 1986.
 Markus Hattstein, Peter Delius, *Islam Art and Architecture*, Cambridge, 2000.
 Joseph Ki-Zerbo, *History of Africa*, Ljubljana, 1974.
 Paul Lunde, *Islam – A Brief History*, London, Penguin Books, 2005.

National Curriculum, David Fulton Publishers, London, 2000.

John Sharp, Stephen Ward, Les Hankin, Education Studies, Learning Matters, London, 2006.

Janez Svetina, Slovenska šola za novo tisočletje, Didakta, Radovljica, 1990.

Robert Stradling, Teaching 20th-century European history, Council of Europe, Strasbourg, 2001.

Towards a pluralist and tolerant approach to teaching history: a range of sources and new didactics, Learning and teaching about the history of Europe in the 20th century, Council of Europe Publishing, Brussels, 1998.

Peter Vodopivec, K razpravi o novi vsebinski zasnovi zgodovine v šoli. V: Zgodovinski časopis. Letnik 45, št. 1, 1991, str. 115–122.

Učni načrt za zgodovino v gimnaziji (280 ur), 2008, http://portal.mss.edus.si/msswww/programi2008/programi/media/pdf/ucni_nacrti/UN_ZGODOVINA_280_UR_gimn.pdf (9. 9. 2010).

Učni načrt za zgodovino v osnovni šoli, 2008, http://www.zrss.si/doc/ZGO_UN_ZGODOVINA_OS%20doc%20popravki.doc (22. 10. 2008).